

(/)

🏠 (/) > Diverse (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Overvågningens historie

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/fra-groenland-til-stillehavet>)

Overvågningens historie

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1262

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie>) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/overvaagningens-historie&title=))

Andreas Marklund

Overvågningens historie. Fra sorte kabinetter til digital masseovervågning

Gads Forlag, 2020. 302 s., 299,95 kr.

Af Henrik Gjøde Nielsen, direktør, forskningschef, ph.d., Nordjyllands Kystmuseum.

Andreas Marklund, historiker og forskningschef på Enigma – Museum for post, tele og kommunikation, har skrevet det, der betegnes som den første samlede skildring af overvågningens historie. Jeg er helt på det rene med, at det indebærer væsentlige vanskeligheder at skrive om noget, der er hemmeligt, i særdeleshed jo længere op i tiden man kommer. Jeg er også på det rene med, at der er tale om en syntese, som forfatteren selv anfører det i bogens Efterord, og at forfatteren har valgt ikke at "tynde prosaen med fodnoter og akademiske referencer." Det videnskabelige grundlag kan man finde i noter og i fortegnelserne over kildemateriale og litteratur.

Det er vanskeligt stof at få hold om; desværre kan man sige det samme om bogen. Den er vanskelig at få hold om. Også hvis man slår sig til tåls med, at der er tale om en syntese forstået på den måde, at forfatterens formål har været at dynde fortællinger om overvågning fra det tidlige 1500-tal til i dag oven på hinanden. Hvis det er formålet, så indfries det. Og man skal naturligvis ikke anmelde en bog for at være andet end det, den er. Men selv som en syntese af den slags, er det vanskeligt at få hold om bogen, at følge spor og temaer, med mindre altså at man slår sig til tåls med, at den ene fortælling afløser den anden, fordi det nu drejer sig om overvågning.

Det havde til en start hjulpet med en indholdsfortegnelse, der gav læseren et vink om, hvilke emner der bliver behandlet i de enkelte kapitler, og disse emners sammenhæng eller mangel på sammenhæng med hinanden; begge dele forekommer. Kun kapitlernes hovedtitler anføres, endog uden at angive de periodiske rammer, som de enkelte kapitler dækker. Bogen er kronologisk opbygget, og det havde været godt for læseren at kende de periodiske skæringspunkter allerede fra starten, men disse må man finde som undertitel til de enkelte hovedkapitler, efterhånden som man kommer til dem. Det samme gælder de underafsnit, som kapitlerne indeholder; underafsnit, der nogle gange, andre gange ikke, har sammenhæng med hinanden, eller hvor et enkelt stikord i afslutningen af et afsnit bruges som afsæt på at behandle en helt ny tematik i det næste. "Arven fra enevælden," f.eks., omhandler perioden 1750-1850, mens "Teknologiske mirakler og mareridt" drejer sig om perioden 1850-1914. Nogle kapitler afsluttes med en mere generel opsummering af den pågældende periode, andre ikke.

Konsekvensen er paradoks. Hovedsigtet med overvågning er og har været at opnå overblik. Overblik over statsundergravende virksomhed, overblik over politiske og militære modstanderes planer, overblik over de mulige farer, der truer staten, statsoverhovedet, militæret, eller hvad det nu måtte være. Dette overblik over overvågningens historie må læseren så at sige selv danne sig, i takt med at fremstillingen skrider frem. Først efterhånden finder man ud af, hvad meningen var med dette eller hint afsnit. Det kan være at føre videre til f.eks. en ny overvågningsteknik, eller det kan være et afsnit, der fortæller, at sådan gjorde man på dette tidspunkt i denne situation. Forholdet slår igennem allerede i bogens indledende kapitel, som vel har til hensigt at fange læseren. Kapitellet, med titlen "Mystiske kliklyde og forsvundne breve," med undertitlen (som i de følgende kapitler udgøres af den periodiske afgrænsning) "Overvågningens dilemma i går og i dag," indledes med en ubetitlet redegørelse for nogle kliklyde i telefonen på Rask Hovedgård i 1939, hvorpå følger endnu et ubetitlet afsnit om en svensk greves brev i 1692, skrevet i en lejr udenfor Heidelberg, hvorefter vi får ubetitlet et afsnit, der oplyser, at denne bog drejer sig om den statslige overvågnings historie, nyt ubetitlet afsnit hvor mysteriet fra Raskmølle opklares, og det var det. Så tager vi fat på kronologien. 1692-brevet var altså (gætter man sig til) med for at give et eksempel på overvågningen på det tidspunkt, i forhold til 1939.

Kritikken her er ikke ensbetydende med, at der ikke er snapse, udsyn og perspektiveringer i bogen. Det gælder f.eks. i forbindelse med redegørelsen for telefonaflytningens guldalder (som man altså leder forgæves efter i indholdsfortegnelsen), hvor det anføres, at telefonaflytning i vest var et grundlæggende forfatningsmæssigt, juridisk og ideologisk problem, mens det i øst var en logisk forlængelse af den totalitære stats magtudøvelse. Dette udfoldes yderligere i bogens opsamling, hvor det anføres, at overvågningsapparatet og dets bureaukratiske rutiner er ældre og i visse sammenhænge stærkere end det moderne demokrati.

Vender vi os mod detaljerne, som der er mange af, så er der næppe den statsapparatlige overvågningsteknik fra første del af 1500-tallet til ca. i dag (for så vidt angår sidstnævnte: må man tro, for vi ved det jo ikke, i sagens natur, som det hedder), som ikke bliver opsamlet, behandlet og redegjort for, i indhold og konsekvenser, i verdensomspændende perspektiv i almindelighed og i dansk og svensk perspektiv i særdeleshed. Og det er jo alt sammen spændende og underholdende læsning.

På den måde lever bogen således op til sit formål, nemlig at være en syntese over overvågningens historie; et, som det anføres i slutordet, delvist uudforsket emne. Noget er der dog skrevet om emnet, og forfatteren anfører også, at hans egen forskning i overvågningssamfundets rødder og teknologiske forudsætninger ligger til grund for fremstillingen. Måske læseren havde følt sig mindre på herrens mark, hvis bogen var blevet forsynet med et egentligt videnskabeligt apparat og med forskningsoversigter, der angav forskellige forskningsmæssige positioner på temaet. Som det er nu læses og læsses sag på sag, tema på tema, periode på periode, men det er jo også et valg, en måde at betragte og skrive historien på. Men forskningsoversigt, historievidenskabelige teoretiske og metodiske overvejelser kunne have gjort kursen klar. Forfatteren må jo have gjort sig sådanne overvejelser. Der er tale om et stort empirisk materiale og et tilsvarende stort arbejde, og det kunne være interessant, og uden tvivl både tankevækkende og perspektiverende, f.eks. at få oplyst, hvorfor forfatteren har valgt at placere George Orwells roman 1984, anført som Nineteen Eighty-Four, 1949, men dog med angivelse af Penguin Books 2013-udgave, ikke i litteraturlisten, men i fortegnelsen over "Offentliggjorte kilder". Det er interessant og perspektiverende at behandle Orwells roman som kilde, men jeg ville gerne have forfatterens begrundelse.

Sådan er der mange begrundelser, som læseren savner. Der er næppe tvivl om, at bogen rammer et behov i tiden. Spørgsmålet er, hvilket. Og hvordan.

[Historie-online.dk, den 3. februar 2021]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/fra-groenland-til-stillehavet>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

NU VI TALER OM DEMOKRATI

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/nu-vi-taler-om-demokrati>)

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/100-aars-kollegieliv>)
(<http://www.historie-online.dk/boger/det-vidste-du-ikke-om-danmark>)

100 ÅRS KOLLEGIELIV